

MOJE XX. STOLETJE

AZ EN XX. SZAZADOM

Leta 1880 je v New Yorku zasvetila prva Edisonova električna žarnica, v revnem predmestju Budimpešte pa sta na svet privekali dvojčici Dora in Lili. Njuni pravično razcepljeni poti se na Silvestrovo 1899 znova spojita v Orient-Expressu: Dora je postala mondena prevarantka, Lili pa anarhistka-teroristka.

MOJE XX. STOLETJE

režija: Ildiko Enyedi

scenarij: Ildiko Enyedi

fotografija: Tibor Mathe

glasba: Laszlo Vidovszky

igrajo: Dorothea Segda, Oleg Jankovszkij, Paulus

Manker, Peter Andorai, Gabor Mate

producent: Budapest filmstudio Vallalat,

Friedlander filmproduction

Madžarska, 1989

FILMOGRAFIJA

Az en XX. szazadam, 1989

V prvem telegramu, ki ga je Thomas Alva Edison brezžično poslal okrog sveta, je pisalo: »Čudovit je svet, ki ga je ustvaril Bog, in čudovit je človek, ki se ga je zdaj naučil oblikovati.«

Ildiko Enyedi bi si naslov za sinopsis filma *Moje dvajseto stoletje* mirno lahko izposodila pri mojstru Eisensteinu: *Griffith, Dickens in mi*. Prvih šest mesecev je namreč svoj film pripravljala pod delovnim naslovom *Strpnost*. Pravi, da je očitno poigravanje z Griffithovo *Nestrpnostjo* pozneje opustila, saj se ji je kljub vsemu zdelo nekoliko pretenciozno. Namesto za zgodovino civilizacije se je pač odločila za eno samo stoletje — natančneje, za prelomnico dveh dob: fin-de-siecleovske nostalgije in »debut-de-siecleovske« revolucionarnosti. Vseeno se lahko tudi sami poigramo in rečemo, da je nasproti Griffithovemu interesu za nestrpno človeško oblikovanje sveta postavila potrpežljivost, s katero je Bog »ustvaril nebo in zemljo«. Glavni junakinji tega filma namreč nista dvojčici, katerih pot se prav po dickensovsko porodi in razcepi, temveč prav tisto, kar je tolerantni kreativec postavil na nebo in na zemljo: so zvezde in živali. Ildiko Enyedi obojim doda le še tisto, kar je že tako in tako bilo na začetku: besedo. Ko je treba preiti iz enega prizor(išč)a v drugega, denimo iz New Yorka v Budimpešto, vlogo tour-operatorja prevzamejo prav govoreče zvezde; ko pa je treba pomodrovati o morali in radovednosti, besedo prevzame kar govoreča opica. Skratka, zvezdno nebo nad nami in moralni zakon v nas!

Toda mar niso navsezadnje v življenju posameznika najatraktivnejši prav trenutki, ko pride do neposrednega stika teh dveh razsežnosti: ko se »utrne zvezda« in zamaje naš notranji zakon, ko se v nas nekaj prelomi in nas ponese med zvezde... Najsublimnejši trenutki filma *Moje dvajseto stoletje* izhajajo prav iz tovrstnega neposrednega stika neba in zemlje, iz pogovora zvezd in živali. Beseda sicer ne postane meso, zato pa praviloma zahteva podobo — in posledica takšnega bližnjega srečanja prve vrste je natanko film: zvezde se usmilijo ubogega psa, ki igra vlogo poskusnega kunca, in mu pokažejo »malo kina«! Mar niso prav filmske zvezde tisti hkratni stik neujemljive oddaljenosti in neposredne bližine?

Zato velja ob Ildiko Enyedi pozabiti na Griffitha in Eisensteina ter se spomniti tistih redkih filmov, v katerih so zvezde že prišle do besede in podobe. *Življenje je čudovito* (Frank Capra, 1946) in *Noč Lovca* (Charles Laughton, 1955) sta zagotovo dve taki pravljici, ki ju je vselej lepo znova poslušati in gledati. Kadar smo v kinu, moralni zakon sveti na nebu, zvezde pa sijejo med nami.

Stojan Pelko